
Celý svůj život zasvětil medicíně

Celý svůj život zasvětil medicíně

Zdeněk Dienstbier, zakladatel a prezident Ligy proti rakovině, oslavil osmdesáté narozeniny

Žluté květy z papíru letos vykvetly v ulicích našich měst již poděsáté. Nosit 10. května na klopě měsíček lékařský a dávat najevo svůj příspěvek na boj proti rakovině, jako by už dnes patřilo k dobrým mravům.

Květinový den organizuje od roku 1996 Liga proti rakovině, její duchovní otec profesor Zdeněk Dienstbier však má k letošním oslavám i jiný důvod. Tím jsou jeho osmdesátiny.

V průmyslově vyspělých zemích onemocní v průběhu života některou z forem rakoviny každý čtvrtý člověk. Tato choroba je druhou nejčastější příčinou smrti. V České republice přibývá každý rok téměř 60 000 nových nádorů, na něž umírá každý pátý. „Je tedy opravdu s čím bojovat,“ říká Zdeněk Dienstbier. Jeho Liga proti rakovině, jejíž Květinový den se bezesporu stal jednou z nejnámějších charitativních akcí, má tři nejdůležitější úkoly.

Prvním je prevence, což obnáší trpělivé poučování o škodlivosti kouření i špatného stravování a naopak prospěšnosti včasného vyšetření a léčení. „Pravidla prevence chceme opakovat stále dokola. I když pomohou jednomu člověku z deseti. Protože jak říká Bible, i jeden polepšený stačí,“ soudí Dienstbier. Druhým úkolem je zlepšit život lidí s nádorovým onemocněním a pomoci při jejich návratu do života po léčbě. Třetím cílem je podpora výzkumných programů na léčbu rakoviny.

Dnes se na práci Ligy podílejí tři tisíce členů a padesát onkologických organizací, v provozu je i nádorová linka. Zdeněk Dienstbier ji založil těsně před svým odchodem do důchodu. „Nechtěl jsem už jen chodit s rukama za zády a krmit ptáčky,“ vysvětluje, proč se v roce 1990 se třemi přáteli a vkladem ve výši sto korun inspirovali od svých kolegů z jiných evropských zemí, kde podobné organizace již existovaly. Důvod to určitě není jediný: snad nejnámější český propagátor onkologické prevence se nikdy netajil tím, že boj proti rakovině bere osobně.

Kvůli pocitu bezmoci?

Možná k tomu přispěl i pocit bezmoci, který musel zažívat, když jednou z jeho prvních pacientek s leukemií byla jeho spolužačka. To bylo v padesátých letech. „Tehdy jsme se o léčbu vlastně jen snažili - a příliš úspěšní jsme nebyli, devadesát procent pacientů umíralo do tří let...“

Ta moje současná činnost je také trochu snaha o satisfakci medicíny,“ připustil.

Medicínu začal studovat v roce 1945. V téže roce ještě stihl zimní semestr prvního ročníku lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. „Měl jsem totiž štěstí, že mému ročníku po válce nabídli, abychom oktávu gymnázia dostudovali během léta,“ vzpomíná v jednom z rozhovorů. Promoval před šestapadesáti lety.

Začínal jako internista

V době, kdy profesor Zdeněk Dienstbier medicínu dokončil, onkologie, rentgenologie či radiologie nebyly samostatným oborem. Spadaly tehdy pod chirurgii nebo internu. Mladý lékař tedy začínal na oddělení interní medicíny. „Má generace stavěla interní vyšetření převážně na poklepu, poslechu a rentgenu,“ vzpomíná. Jako klasický internista se však také tehdy naučil trpělivě klást otázky a naslouchat nemocnému. Expanze nových biologických poznatků a technik však v průběhu šedesátých let minulého století rychle podpořila rozvoj nových oblastí medicíny. Jako samostatný obor vznikla onkologie. Nukleární medicína se zrodila s tím, jak se začaly postupně uvolňovat utajované informace z atomového výzkumu. Se svými moderními vyšetřovacími metodami zcela přitáhla zájem tehdy dvaatřicetiletého internisty.

V roce 1957 nastoupil Zdeněk Dienstbier do Ústavu lékařské fyziky, pozdějšího Ústavu biofyziky a nukleární medicíny. V jeho čele stál jako přednosta třiatřicet let. Zabýval se účinky ionizujícího záření na živé organismy, rozvojem využití radiofarmak v klinice se zaměřením na nádorovou diagnostiku. V onkologii se zaměřil na Hodgkinovu nemoc, zhoubné onemocnění lymfatické tkáně. Když začínal, byla tato choroba v podstatě nevléčitelná. „Uměli jsme ji již tehdy diagnostikovat, ale neuměli léčit.“

Až v sedmdesátých letech, kdy se začalo používat záření z kobaltových zdrojů či lineárních urychlovačů a kombinovaná chemoterapie, změnil se i osud těchto nemocných. „Dnes je rakovina lymfatických uzlin vyléčitelná z devadesáti procent,“ říká lékař, který stále sleduje „svoji“ skupinu pacientů. Po celá ta léta byl svědkem i aktérem obrovských změn a lékařských úspěchů.

Za tu dobu se stal i „nevlastním otcem“ desítek dětí - vyléčil z rakoviny několik žen, které po terapii počaly a porodily zdravé děti.

Posledních patnáct let před odchodem do důchodu koordinoval diagnostický onkologický výzkum v rámci celé republiky a jeho práce se týkaly právě využití nukleární medicíny v onkologii. „Prožil jsem s nukleární medicínou heroické doby a nikdy jsem neměl nudný život,“ vzpomíná.

Cizí svět politiky

Když v roce 1965 získal profesuru nukleární medicíny, byl v té době teprve třetím profesorem v tomto oboru v celé Evropě. Koncem 60. let a začátkem 70. let se stal prezidentem Evropské společnosti radiační biologie a viceprezidentem Evropské společnosti nukleární medicíny. V roce 1977 byl pozván do mezinárodní komise, která zkoumala následky atomových bomb v japonské Hirošimě a Nagasaki.

Jako lékař a vědec příliš nepronikal do světa politiky. Jeho odborné postavení nezměnilo ani to, že v roce 1970 neprošel prověřkovou komisí KSČ.

Na druhou stranu mu je někdy vyčítáno jeho působení ve Výboru československé veřejnosti pro lidská práva a humanitární spolupráci, který vznikl v roce 1988 s posvěcením „strany a vlády“. Zdeněk Dienstbier stál v čele tohoto výboru a neúspěšně předstíral starost o plnění mezinárodních dohod na tomto poli.

Jeho jméno v politických souvislostech padlo ještě v roce 2002 -když jej sociální demokraté navrhli jako možného kandidáta na prezidenta. Odmítl. Letos jej Senát navrhl na státní vyznamenání Řád bílého lva.

Nemocných neubývá, ale...

Dnes mají lékaři k dispozici ultrazvuk, počítačový tomograf, pozitronovou emisní tomografii, magnetickou rezonanci, širokou škálu moderních cytostatik. Lékaři vidí i skryté defekty nepatrné velikosti, endoskopy umožňují podívat se do vnitřku orgánů, dutin, střev. Moderní lineární akcelerátory minimalizují poškození zdravé tkáně při ozařování, cílená cytostatika ničí nádorové buňky a nikoli organismus pacienta.

I přes veškerý pokrok diagnostiky a léčby však nemocných a umírajících na rakovinu neubývá. Profesor Zdeněk Dienstbier dokonce realisticky předpokládá, že onemocnění bude přibývat, jako například rakoviny plic u žen. „Zatím totiž stále podceňujeme prevenci a necháváme na sebe působit faktory, které chorobu vyvolávají,“ říká. Počet kuřáků neklesá, žijeme ve stresu, správná výživa u nás zatím příliš nezdolala. V budoucnosti by měl být podle profesora Dienstbiera k dispozici lepší screeningový program pro včasné odhalování nádorů.

Léčba se však v příštích letech, jak soudí Dienstbier, zásadně nezmění. Chemoterapie, ozařování či chirurgické metody už výrazný rozvoj nezaznamenají. „Věřím na zdokonalování genetického výzkumu a lepší poznání buněčných mechanismů,“ říká. V nových genetických postupech vidí velkou naději. Představují podle něj jedinou cestu, jak hledat univerzální přístup k analýze příčin vzniku nádorové buňky. „Zásadní příspěvek bude skutečně přicházet z molekulární biologie a poznání genetických příčin rakovin,“ řekl před časem magazínu Týden.

Hlavně však stále dokola tvrdí: „Házet flintu do žita je v onkologii holý nesmysl.“ Za dlouhá léta byl svědkem, jak lidé, kteří kdysi neměli naději, dnes vedou plnohodnotný život. Polovina nemocných se po protinádorové léčbě vrací do zaměstnání. Většina zhoubných nádorů je dnes nejen léčitelná, ale i vyléčitelná - pokud je však zachycena v počátečním stadiu. Proto bojuje za to, aby se k lidem dostaly správné informace, aby každý věděl, jaká rizika mu hrozí a jak se jim může vyhnout.

On sám kdysi kouřil, ale před 36 lety přestal. „Je omyl myslet si, že za všechno mohou vnější vlivy a veškeré naše snažení je k ničemu,“ říká Dienstbier. Do úmoru opakuje, že zevní prostředí má na vznik rakoviny vliv pouhá dvě procenta, zatímco kouření, nesprávná životospráva s přejídáním, nadbytek tuku ve stravě a nedostatek pohybu se podílejí na vzniku rakoviny z více než šedesáti procent. Kromě toho také zdůrazňuje, že hlídat si své tělo a chodit na vyšetření může zachránit život.

„Tak mi řekněte, copak toho nemáme ve svých rukách dost?“ ptá se neúnavný bojovník proti rakovině.

Eva Bobůrková